

Climate Change, Israel, Torah, and Our Kids and Grandkids 12 Shvat 5784 / 22 Jan 2024

Meisharim: Illuminating Priorities for Orthodox Communities

www.Meisharim.org; Rabbi Barry Kornblau

Torat Reva Yerushalayim

בבא בתרא כד:

מתני': מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה, ובחרוב ובשקמה - חמשים אמה...
גמ': מאי טעמא? אמר עולא: משום נויי העיר.

רמב"ן... וכיון שאמר עולא דמשום נויי העיר הוא פשיטא ליה שאין תקנה זו אלא בא"י אבל בחוצה לארץ אין מן הדין שיעכב ולא תקנו בה כלום, הלואי שתינוול בפני יושביה...

R. Joseph B. Soloveitchik: The Emergence of Ethical Man

P. 6: Our task now is to **investigate the cogency of the almost dogmatic assertion that the Bible proclaimed the separateness of man from nature and his otherness.**

Pp. 55-56 & 59-60: Earth, nature and man flow into each other. There is complete identity of man and earth. Let us not forget that by the word "**earth**", we understand not just the land but nature as a whole, the entire complex of physical conditions that make man's existence possible. As an **organism**, he depends upon his surroundings, and **this dependence spells ontic unity** and uniformity. Obedience to God means, "Then I will give you rain in due season, and the land shall yield her increase, and the trees of the field shall yield their fruit"; disobedience – "...and I will make your skies like iron, and your earth like brass, and your strength shall be spent in vain, for your land shall not yield her increase, neither shall the trees of the land yield their fruit..." (Lev. 26:4, 19-20)...

The[se] **blessings and curses of Leviticus 26** do not constitute a promise of reward or punishment, but a **statement of a fact - man's confluence with nature**. Thus, **man is not a universal abstract being who roams along the infinite lanes of the cosmos without finding attachment to any part of it. He is confined to a determinate, finite world; he must, like the plant, be rooted in an enclosed part of the soil and live together with nature....**

Man's dominion of nature [cf. Gen 1:28; Psalm 8:7-9] is not that of an alien autocrat over a people subjugated by force, but **that of a loving father over his young son**, or of a devoted son over an incapacitated mother... It is more cooperation than dominion, more partnership than dominion. **Let us watch out for moments of tension and conflict, when nature begins to hate man and to resent his presence, and we will convince ourselves that man's sense of security and strength is nothing but a mirage.** This is man's freedom: either to live at peace with nature and thus give expression to a natural existence in the noblest of terms, or to surpass his archaic bounds and corrupt himself and nature.

Pp. 62-63: **Statehood, or redemption**, embodies the return to the primordial man-locus union. **The state** cannot be reduced to social interrelationships alone, but **must be extended to the mystical communion of man with nature**, the renewal of an old friendship, reconciliation between man and Mother Earth. The state commits man to the soil, to nature, chains him to a bounded, specific environment... **The state is charged... mainly with establishing an ideal continuation between man and nature. The former has duties, obligations not only toward his fellow man but toward nature.** They coexist, are co-responsible; nature bears blame for man's deeds. If man sins, nature pays the penalty and is cursed; if he lives a normal life, nature is invigorated, and both are blessed...

רמב"ם נזקי ממון ה:ג (ע"פ ב"ק פא. ואילך)

עשרה תנאים **התנה יהושע ובית דינו בשעה שחלק את הארץ**, ואלו הן:
א, התנה שמרעין בהמה דקה ביערים שאילניהן גסין, אבל אין מרעין שם בהמה גסה, ויער שאילניו דקים אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא מדעת בעליו. (grazing management; silvopasture)
ב, וכן התנה שיהיה כל אדם מותר ללקט עצים משדה חבירו והוא שיהיו עצים פחותים וקרובים להיות קוצים כגון היוזמי והיגי והוא שיהיו לחים ומחוברין, ובלבד שלא ישרש, אבל שאר עצים אסור.
ג, וכן התנה שיהיה כל אדם מותר ללקט עשבים העולין מאיליהן בכל מקום חוץ משדה תלתן שזרעה לבהמה.
ד, וכן התנה שיהיה אדם קוטם נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות של זית ואינו קוטם מן האילנות אלא בזית כביצה ובקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה ובשאר האילן מחובו של אילן לא מחודו, וכשהתיר לקטום לא התיר אלא מחדש שאינו עושה פירות אבל לא מישן שעושה פירות, ואינו קוטם אלא ממקום שאינו רואה פני חמה.
ה, וכן התנה שהמעייני היוצא בתחילה בני אותה העיר שיצא בגבולם מסתפקין ממנו אף על פי שאין עיקרו בחלקם, ואין לאחרים להסתפק עמהם ממנו. (aquifer/spring management)
ו, וכן התנה שיהיה כל אדם מותר לצוד דגים מים טבריה והוא שייצוד בחכה בלבד, אבל לא יפרוש קלע ויעמיד ספינה שם אלא בני השבט שהגיע אותו הים בחלקם. (fishery management)
ז, וכן התנה שכל אדם שצריך לנקבו מסתלק מן הדרך ונכנס אחורי הגדר שפגע בו ונפנה שם ואפילו בשדה מליאה כרכום ונוטל משם צרור ומקנח... (human waste management)

רמ"א: הגה: עשרה תנאים התנה יהושע בארץ, וכולן נוהגות אף בחוץ לארץ וכתבן הרמב"ם פ"ה דהלכות נזקי ממון והטור סימן רע"ד, ולא ידעתי למה השמיטן המחבר הזה. ואולי משום שאינן שכיחין, שרובם אינן רק במקום שיש לישראל שדות וכרמים, וזה אינו שכיח בגלות... (exilic Jewish agriculture was rare)
סמ"ע: יהושע התנה בארץ לפי זמנו שהיו ישראל בארץ, והתנה שלא יקפידו בהן אחד עם חבירו מפני תיקון העולם (betterment of society), והוא הדין בחוץ לארץ:
ערוך השולחן: וכתבו הרמב"ם והטור דתקנות אלו נוהגות גם בח"ל ובמקום שיש בדברים אלו חוק המלכות דינא דמלכותא דינא. (every government legitimately legislates regarding such matters)

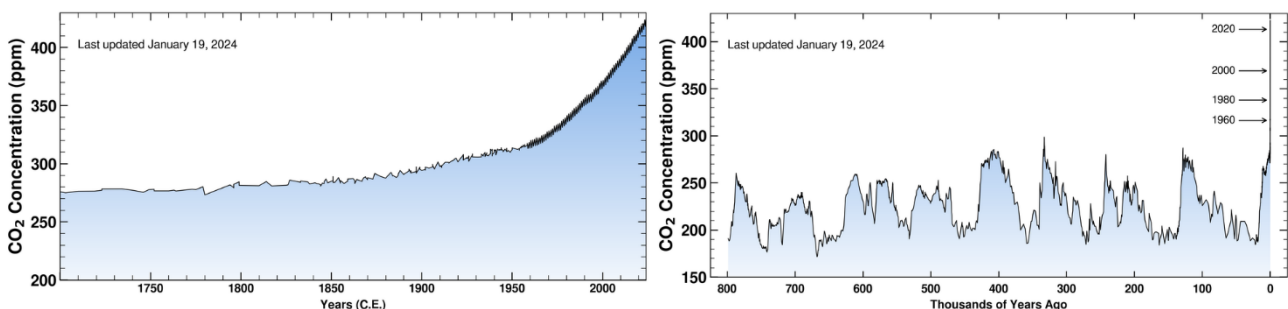
תמיד כט:

החלו מעלין בגזירין לסדר את המערכה [וכו'] חוץ משל זית ומשל גפן [וכו'].
הני מ"ט? רב פפא אמר: משום דקטרי, רב אחא בר יעקב אמר: משום ישוב דארץ ישראל.
שו"ת שאילת יעבץ א:עו
..אלא ודאי אף על גב דשרי לדבר מצוה. מ"מ חששו לישב א"י שאם אתה אומר שלוקחין עצים למערכ' מכל מקום. גם מעצי מאכל ואילנות טובים עושי פרי יחריבו א"י. לפי שצריכים לעצים הרבה לבער על המזבח בתמידות, ולא יצאו ויחטבו עצים מן היערים. כי יקחו מאשר ימצאו מן המוכן ומזומן לפניהם ולא יחושו. והי' ודאי נמשך מזה חורבן והפסד גדול בישוב' של א"י אבל לצורך גבוה ומצוה לשעת' כדברים הנזכרים בבנין הבית. ודאי אין חוששין לכך. שלא ימשך מזה הפסד כל כך בישוב א"י. במה שלוקחין לכרובים ודלתות הבית בלבד.

Above examples reflect a Torah society operating as per **Elinor Ostrom**, "Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action" (1990). But –

ב"ק נ: ת"ר: לא יסקל אדם מרשותו לרה"ר. מעשה באדם אחד שהיה מסקל מרשותו לרה"ר, ומצאו חסיד אחד, אמר לו: ריקה! "מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך?" לגלג עליו. לימים נצרך למכור שדהו, והיה מהלך באותו הרה"ר ונכשל באותן אבנים, אמר: יפה אמר לי אותו חסיד: "מפני מה אתה מסקל מרשות שאינה שלך לרשות שלך?"!

– current global realities largely accord with societies operating as per Garrett Hardin, "The Tragedy of the Commons" (1968); e.g., <https://keelingcurve.ucsd.edu/>

ערוה"ש חו"מ קנה:כה

מי שעשה גורן בתוך שלו או קבע בית הכסא או מלאכה שיש בה אבק ועפר וכיוצא בהם צריך להרחיק שלא יגיע העפר או הריח או האבק לחבירו שלא יזיקנו ואפילו הרוח הוא המסייע להוליך העפר והאבק וכיוצא בהן מ"מ חייב להרחיקן אם רק ברוח מצויה הולך העפר או האבק או המוץ שכל אלו כמו שהזיק בחיצוין הן אבל אם ברוח מצויה אינו מוליך אלא ע"י רוח שאינו מצויה א"צ להרחיק דרוח שאינה מצויה אקראי בעלמא הוא ואף על פי שברוח מצויה חייב להרחיק מ"מ אם לא הרחיק והרוח הוליד המוץ והאבק והעפר והזיק פטור מלשלם שהרוח סייעו ואינו הנזק בא מכחו והוא כגרמא בנזקין ופטור וכן כל שארי מיני הרחקות שבס"ל זה אין חייב לשלם כשהזיק לבד בכותש הריפות שבסע"ל ט"ו שמכחו בא הנזק או באש של תנור דהוה ככחו אבל כל הדברים לאו מכחו עצמו בא הנזק אלא הרוח או המים או מיני החימום או שארי דברים המזיקים אותו ולא האדם עצמו וזה שנתבאר דכל ההרחקות הם כחיצוין לאו בדווקא הוא אלא הכוונה שמזיקין מיד כחץ ולא לאחר זמן אבל באמת לא דמי לחץ לעניין תשלומין ורק באשו אמרו חז"ל שאשו משום חיצוין ואף על גב דבארבעה אבות נזיקין חייב לשלם ובהם יש חיוב בור ושור ולא האדם עצמו ועכ"ז חייב לשלם שאני התם דהן אמת דהתורה חייבה כשממונו הזיק כמו שהזיק בגופו אמנם זהו בדברים שאפשר לשומרן שלא יזיקו כמו השור וכן הבור מי הכריחו לחפור בור אבל כל מה שבס"ל זה הם תשמישים שהאדם צריך להם ולא חייבוהו חכמים אלא ההרחקה אבל שיתחייב לשלם כשהזיק אין סברא כלל דלא חייבו חכמים לאדם למנוע את עצמו מתשמישיו ומלאכתו [נה"מ] כשצריך לזה ומתכוין להנאתו ואינו חייב רק אם ההזיק בא מכחו ממש כמו כתישת הריפות ואש שהוא כחיצוין וזהו כאדם המזיק אדם מועד לעולם אבל לא בשארי דברים שבס"ל זה ויש חולקין על כל זה וס"ל דבכל ההרחקות כשלא הרחיק חייב לשלם כשהזיקו לבד מה שבא ע"י הרוח והזיק הנמייה שבסע"ל ט"ז מפני שלא ממונו הזיק וס"ל לדיעה זו דכיון שחייבוהו להרחיק ולא הרחיק אין לך פושע גדול מזה והוה כגרמי ולא כגרמא:

R. Aharon Lichtenstein, שיעורי הרא"ל בדינא דגרמי, p. 200:

וכך, במקביל - וכאן באה הפנייה והבקשה לעיני העדה - ניתן להציע ביחס לגרמי וגרמא. בדורותינו, יישום חיובי גרמי - או, יותר נכון, פטורי גרמא - על פי מתכונת הרמב"ן הצרופה, נתקל בקשיים מעשיים ההולכים ומחריפים. במציאות הטכנולוגית המתפתחת, גוברת בהתמדה היכולת להסב נזקים, פיסיים או אפילו וירטואליים, של ממש בלי להתחייב על פי הקריטריונים של הרמב"ן או של הר"י. הנזקים יכולים להיות יותר מופשטים ותהליך הנזק יותר עקיף מהרף המינימלי הנדרש לחייב מדין גרמי - ואף על פי כן, התוצאה חמורה למדי. יוכל גנב למדון ומבריק לתכנן ולבצע שוד מושלם, בעזרת מערכת כלי פריצה של גרמא, מבלי להסתבך, לדוגלים בשיטה זו, בנזק ישיר או גרמי. הנתמיד בפטור תרחיש כזה על יסוד גרמא בנזקין? האם מגמת ניתוק האדם ממעשיו, על בסיס פער הזמן בין הפעולה והתגובה, ומתוך הנחת עצמאותן של מערכות מפותחות, שכמה פוסקים אימצו כדי להקל בשעת הצורך לגבי שבת, ישימה לגבי פטור נזק? וגם אם נדחה דוגמה זו, מתוך הנחה שניתן לחלק בין שבת לניזקין - שלגבי מלאכה נתמקד בפעולה ולגבי נזק בתוצאה - כלום אין הבעיה קיימת בשפע מקרים אחרים? הבקשה שטוחה, הסמכות קיימת, והעיניים נשואות. במידה ויעלה ביד גדולי הפוסקים לתקן בנידון, הם יצליחו לגדור פירצה חברתית של ממש, ואף ישכילו, בד בבד, להרים קרנה של תורה.

R. Jeremy Wieder, RIETS: "When I asked **Rav Herschel Schechter** for his perspective on these issues, he simply looked at me and unflinchingly replied, 'Our grandchildren have to live in this world.' That does not require a *se'if* in *Shulchan Arukh* to work out, just the *sekhel hayashar*."

תענית כג.

יומא חד הוה אזל באורחא חזייה ליהוה גברא דהוה נטע חרובא אמר ליה האי עד כמה שנין טעין אמר ליה עד שבעין שנין אמר ליה פשיטא לך דחיית שבעין שנין אמר ליה האי [גברא] עלמא בחרובא אשכחתייה כי היכי דשתלי לי אבהתי שתלי נמי לבראי

"I found a world full of carob trees: just as my ancestors planted for me, I too am planting for my descendants."

23 Marcheshvan 5782 / October 29, 2021
 A Sabbatical/Shemittah Year of "Rest for the Earth" (Leviticus 25:6)
PUBLIC LETTER TO THE PRIME MINISTER OF ISRAEL
BY ISRAELI ORTHODOX RABBIS
 in advance of the World Climate Summit in Glasgow, Scotland

To the Honorable Prime Minister of Israel, Mr. Naftali Bennett:

This letter is written to you entirely independent of party politics, ethnicity, religious identity, or even national identity. It relates to all of humanity, and as such we have united to write about it:

The Torah analysis of sustainability is no longer one concerned only with the (halachic) question of *bal tachshit* ("wanton waste"; Deuteronomy 20:19); with protecting God's world; with the precept of "pay attention not to ruin (My world, for if you do so, there is no one after you who will repair it"; Ecclesiastes Rabbah 7:13); and the (other) Torah sources cited in numerous discussions about the connection between the Torah, faith, and protecting the world.

Today, this subject relates to global *pikuach nefesh* (preservation of life) in the fullest sense of those words. We are talking about a dramatic impact upon human life in its broadest possible senses – hunger, drought, the human and security aspects of migration – with enormous implications for the quality of life and its very existence. We are no longer discussing a subject relating to the future; it is present and already here. Its signs are recognizable to all via the various parameters by which it can be discerned. This is all already visible in the world with the extinction of many species, offering a window to the possible reality towards which we are advancing, and (may) cross.

It is reasonable to assume that there are external influences at play here – scientific bias, political interests, international companies, and the like. Moreover, it is also reasonable to assume that some of the proposed solutions (will) cause damage greater than present reality. But nonetheless even if only some of the assessments relating to global warming are accurate, then we are obliged to act - and it is superfluous to mention the Torah's attitude regarding the obligation of *pikuach nefesh* and saving lives. When the vast majority of the world's scientists working in this area issue extraordinarily severe warnings about what is happening – this obligates us to address this reality.

We ask that you represent the complete partnership of the State of Israel in the global effort (on this issue). Although our country is small and our impact minimal, our partnership (in this global effort) is likely to be very significant. Certainly you will do this with open eyes, taking care (to avoid possible) manipulation – but simultaneously also with willingness and dedication to this critical issue, upon which the world's future depends. The eyes of many in the world are lifted towards us, the source of the major (world) religions, "For from Zion shall go forth Torah, and the word of the Lord from Jerusalem." (Isaiah 2:3)

CC:
 President of the State of Israel, Mr. Isaac Herzog
 Speaker of the Knesset, MK Mickey Levy
 Chair of the Coalition, MK Idit Silman
 Minister of Environmental Protection, Ms. Tamar Zandberg
 Minister of Energy, Ms. Korinne Elharar
 Minister of Education, MK Yifat Shasha-Bitton

Rabbinic Signatories:

Yaakov Ariel	Avraham Mordechai Gottlieb	David Stav
Shlomo Aviner	Avi Gisser	Yossi Fruman
Yehuda Altshuler	Yehiel Wasserman	David Rosen
Chananel Etrog	Ronen Lubitz	Naftali Rothenberg
Kobi Bornstein	Michael Melchior	Yosef Tzvi Rimon
Yoel Bin Nun	Meir Nehorai	Sharon Shalom
Dov Berkovitz	Rafi Feuerstein	Yuval Cherlow

Translated and published by
Meisharim: Illuminating Torah Priorities for Orthodox Communities
 To share your thoughts or learn more, email us at info@meisharim.org

בט"ד
 כ"ב מרחשון ה'תשפ"ב
 שנת שבת הארץ

מכתב לגוי לראש הממשלה לקראת ועידת האקלים העולמית

לכבוד
 ראש ממשלת ישראל,
 מר נפתלי בנט

מכתב זה נכתב אליו במטרה לחלוטין ממפלגות, מנהגים, מהגדרה דתית, ואפילו מהגדרה לאומית. הוא נועד לכל בני עולם, ובשל כך התאחדנו לכתוב על כך: סוגיית הקיימות כבר איננה סוגיה העוסקת רק בבל תשחית, בשמירה על עולמו של הקב"ה, ב"תן זעתך שלא לקלקל", ובמקורות המובאים בדיונים רבים של הקשר בין התורה והאמונה ובין שמירת העולם.

סוגיה זו נוגעת היום לפיקוח נפש כלל עולמי, במובן המלא של הדברים. מדובר בהשפעה דרמטית על חיי אדם בהיקפים היותר גדולים של המוכר: ברעב, בצמא, במשמעות האנושיות והביטחוניות של התגירה, בהשלכות עצומות על איכות החיים ועל עצם קיומם. אין מדובר עד בסוגיה עתידית, והיא נוכחת כבר כאן. סימנים ניכרים לעין כל בפרמטרים השונים שבהם היא נכרת. כל זה כבר מנגלה בעולם בהתחדות מינים רבים, המחולחל הלחץ הצפה למציאות שאפשר שאנו מתקדמים לעברה.

סביר להניח ישנן השפעות זרות בסוגיה זו – הטיות מדעיות, אינטרסים מוליטיים, חברות בינלאומיות וכדו'. לא זו בלבד, אלא שסביר גם להניח שהלק מהפטרונות שהוצעו נורמים לנוק יותר נדול מאשר המציאות. ואף על פי כן, גם אם רק חלק מההשקפות הנוגעות להתחממות כדור הארץ נכונות אוי חובה למשל – ואין צורך להזכיר את יחסיה של התורה לחובת פיקוח הנפש והצלת הנפשות. כאשר אחריו עצום של מדעני העולם השקיים בתחום מזהירים ברמות חומרה עצומות על המתרחש - הדבר מחולל את החובה להתמודד עם המציאות הזו.

אנו מבקשים ממך לייצג את השותפות המלאה של מדינת ישראל במאמץ הכלל-עולמי. אמנם, מדינתנו קטנה והשפעתנו מזערית, אך השותפות שלנו עשויה להיות משמעותית מאוד. בודאי תעשה זאת בעיניים מקוחות, ובהירות ממוניפולציות, אך בד בבד גם עם נכונות והתמסרות לסוגיה הקיימת הזו, שגורל העולם תלוי בה, ועיני רבים בעולם נשואות אלינו, מקור הדעות הגדולות, כי מציון תצא תורה דברי ה' מירושלים.

העתק:

- נשיא מדינת ישראל, מר יצחק הרצוג
- יושב ראש הכנסת, חה"כ מיקי לוי
- יו"ר הקואליציה, חה"כ עידית סילמן
- השרה להגנת הסביבה, הגברת תמר גולברג
- שרת האנרגיה, הגברת קארין אלהרר
- שרת החינוך, חה"כ יעלעל אשא-ביטון

על החתום:

הרב יעקב אריאל	הרב אברהם מרדכי גטליב	הרב יוסי פרוצק
הרב שלמה אבינר	הרב אבי גיסר	הרב דוד רוזן
הרב יהודה אלטשולר	הרב יחיאל זוסמן	הרב נפתלי רוטנברג
הרב הנחל אהרונ	הרב רונן לוביץ	הרב יוסף צבי וייסון
הרב קובי מודנשטיין	הרב שייבאל מליכאור	הרב שרון שלום
הרב יואל בן ציון	הרב שאר נגורא	הרב יובל שרלו
הרב דב ברקוביץ	הרב דוד סתיו	